

Sygn. akt I ACa 355/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 października 2012 roku

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Bogdan Świerczakowski (spr.)

Sędzia SA Marzena Konsek - Bitkowska

Sędzia SO (del.) Paweł Pyzio

Protokolant apl. sędz. Karolina Wiśniewska

po rozpoznaniu w dniu 26 października 2012 roku w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w D.

przeciwko (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i Spółka” spółce komandytowej z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 18 października 2011 roku

sygn. akt XVI GC 291/11

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie 1 w części w ten sposób, że zasądza od (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i Spółka” spółki komandytowej z siedzibą w W. na rzecz (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w D. kwotę 30.283,61 (trzydzieści tysięcy dwieście osiemdziesiąt trzy tysiące sześćdziesiąt jeden groszy) złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 11 maja 2009 roku do dnia zapłaty;

- w punkcie 2 w ten sposób, że zasądza od (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i Spółka” spółki komandytowej z siedzibą w W. na rzecz (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w D. kwotę 3.932 (trzy tysiące dziewięćset trzydzieści dwa) złote tytułem zwrotu kosztów procesu;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. zasądza od (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i Spółka” spółki komandytowej z siedzibą w W. na rzecz (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w D. kwotę 3.315 (trzy tysiące trzysta piętnaście) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

I A Ca 1280/11

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 26 maja 2009r. Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od (...) S.A. w W. na rzecz E. P. i M. S. kwoty po 310.932,42 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 25 lipca 2005r. do dnia zapłaty, a w pozostałej części oddalił powództwo, oraz nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie od (...) S.A. w W. - kwotę 32.291,76 zł. tytułem wydatków na opinie oraz opłatę sądową, zaś od powodów E. P. i M. S. - kwoty po 3.562,74 zł. tytułem wydatków na opinie biegłych. Pozostała opłata sądowa została przejęta na rachunek Skarbu Państwa, a pozostałe koszty procesu wzajemnie zniesione pomiędzy stronami.

Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2003r. strony łączyła umowa ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych, w której suma ubezpieczenia została określona na kwotę 1.161.900 zł.

W dniu 29 grudnia 2003r. w wyniku pożaru spaleni uległ kurnik fermowy oddany do użytku w 1999r., wraz z urządzeniami oraz pozostałe budynki fermowe. W dniu 30 grudnia 2003r. powodowie zgłosili szkodę do pozwanego. Przyczyną pożaru było zerwanie się mocowania urządzenia grzewczego.

Ponieważ w umowie ubezpieczenia powodowie dokonali cesji wierzytelności na rzecz (...) S.A., pozwany poinformował Bank o szkodzie i przewidywanej wysokości odszkodowania, a następnie w dniu 15 marca 2004r. wypłacił bankowi 200.000 zł. na poczet odszkodowania należnego powodom a w późniejszym terminie dalszą kwotę 260.000 zł.

Powodowie zadeklarowali chęć odbudowy kurnika i przedłożyli w dniu 20 grudnia 2004r. pozwanemu kosztorys, złożyli wniosek o uzgodnienie projektu budowlanego wraz z wnioskiem o zatwierdzenie projektu inwestycji polegającej na odbudowie budynku do tuczu drobiu rzeźnego. Złożona przez nich kopia fragmentu dziennika budowy z wpisem kierownika budowy i stwierdzeniem rozpoczęcia rozbiórki spalonego budynku wskazywała na realność zadeklarowanego zamiaru. Po wykonaniu rozbiórki i opracowaniu kosztorysu przez kolejnego kierownika budowy powodowie przystąpili do gromadzenia materiałów budowlanych.

Zgodnie z opinią Politechniki (...) nie istnieje możliwość wykorzystania pozostałości po pożarze kurnika do jego odbudowy. Wskazano, że ściany z betonu komórkowego, podmurówka z pustaków żużlobetonowych, betonowa posadzka i ława fundamentowa powinny być rozebrane. Koszt odbudowy kurnika według cen z czerwca 2004r. został określony na kwotę 1.443.000 zł.

Sąd Okręgowy przyjął, że kosztorys złożony przez powodów, sporządzony przez J. W. spełniał wymogi wynikające z ust. 2 par. 22 rozporządzenia Ministra Finansów z 03.04.1997r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych, oraz że powodowie podjęli działania w zakresie odbudowy kurnika, a mianowicie uzyskali pozwolenie budowlane, wykonali prace rozbiórkowe.

W ocenie Sądu Okręgowego brak jest podstaw do konkluzji, że powodowie mogli podjąć działania zabezpieczające budynek po pożarze, które spowodowałyby zmniejszenie szkód w ubezpieczonym mieniu. Zabezpieczenie budynku o tak dużych rozmiarach (1807 m⁽²⁾), jak również osuszenie go, było niemożliwe przy temperaturze minus 20 stopni Celsjusza.

Żądanie powodów przekraczało sumę ubezpieczenia, co było uzasadniane zmianą stawki podatku VAT na materiały budowlane w 2004r., co z kolei zdaniem powodów uzasadniało zastosowanie w tej sprawie klauzuli rebus sic stantibus.

Powyższe stanowisko nie zostało podzielone przez Sąd Okręgowy, który wskazał, że zmiana stawki podatku VAT z chwilą przystąpienia Polski do Unii Europejskiej nie może być uznana za zdarzenie zaskakujące czy niemożliwe do przewidzenia. Powodowie jako profesjonaliści powinni byli wiedzieć, że stawki podatku VAT na materiały budowlane ulegną zmianie.

W ocenie Sądu Okręgowego nie jest możliwe zaliczanie do mienia wskazanego w umowie ubezpieczenia tj. budynku kurnika, pomieszczeń użytkowych mających inne przeznaczenie tj. pomieszczenia socjalnego. Powierzchnia ubezpieczonego mienia wynosiła zatem 1807 m² a nie 1852 m².

Suma ubezpieczenia wynosi 1.161.900 zł, pozwany pokrył szkodę do kwoty 540.035,14 zł., zaś ostateczna wysokość szkody wyliczona na czerwiec 2004r. wynosi 1.443.000 zł. W ocenie Sądu Okręgowego pozwany powinien pokryć szkodę stanowiącą różnicę pomiędzy sumą ubezpieczenia a kwotą już wypłaconą i zapłacić każdemu z powodów po 310.932,42 zł. z ustawowymi odsetkami od 25 lipca 2005r. tj. od upływu 7 dni od daty doręczenia odpisu pozwu jako wezwania do zapłaty skonkretyzowanego żądania.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy rozstrzygnął na podstawie art. 100 k.p.c. Przyjmując, że powodowie wygrali sprawę w 31%, pozwany został obciążony wydatkami na opinie biegłych w kwocie 11.112,76 zł. oraz opłatą od pozwu w kwocie 21.179 zł., natomiast powodowie zostali obciążeni wydatkami na biegłych w kwocie po 3.562,74 zł. każdy z nich, biorąc pod uwagę, że ponad tą kwotę powodowie pokryli koszty biegłych w kwocie 9.028 zł. Pozostałe koszty sąd zniósł wzajemnie między stronami.

Od powyższego rozstrzygnięcia apelacje wniosły obie strony.

Pozwany zaskarżył wyrok w punkcie I w części zasądzającej na rzecz E. P. i M. S. kwoty ponad 201.398,30 zł. z ustawowymi odsetkami od 25 lipca 2005r. do dnia zapłaty, oraz w punkcie III w części nakazującej pobranie od pozwanego ponad 13.663,80 zł. i w punkcie V w całości.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

- naruszenie par. 22 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 3.04.1997r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych (Dz. U. z 1997r. nr 36, poz. 220) poprzez niezastosowanie do ustalenia wysokości odszkodowania cenników stosowanych przez pozwanego oraz przyjęcie, że powodowie złożyli w wymaganym terminie 12 miesięcy od wystąpienia szkody, kosztorys wystawiony przez jednostkę dokonującą odbudowy, odzwierciedlający koszty związane z odbudową budynku inwentarskiego należącego do powodów.

- naruszenie art.354§1k.c. poprzez uznanie, że w okresie ustalania odszkodowania trwającym do września 2004r. zostały spełnione przesłanki do zastosowania metody liczenia odszkodowania określonej w par. 22 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 03.04. 1997r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych.

- naruszenie art. 233§1 k.p.c. poprzez błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, że powodowie złożyli w terminie 12 miesięcy od wystąpienia szkody kosztorys wystawiony przez jednostkę dokonującą odbudowy, odzwierciedlający koszty związane z odbudową budynku inwentarskiego, przyjęciu że powodowie podjęli odbudowę budynku w okresie, w którym pozwany ustalił wysokość odszkodowania w oparciu o stosowane przez siebie cenniki, przyjęciu wbrew opinii biegłego J. P., że powierzchnia użytkowa budynku inwentarskiego wynosiła 1852 m² a nie jak ustalił biegły 1690 m² oraz przyjęciu wbrew opinii biegłego, że zniszczeniu w wyniku pożaru uległy w całości fundamenty i posadzka budynku.

- naruszenie art. 232 k.p.c. oraz art. 207§ 3 k.p.c. poprzez dopuszczenie w dniu 23 października 2009r. zgłoszonego przez powodów dowodu z opinii biegłego pomimo upływu 14 dni do zgłoszenia wniosków dowodowych pod rygorem pominięcia wyznaczonego stronom 13 kwietnia 2006r.

- naruszenie art. 230 k.p.c. poprzez uznanie, że powodowie podjęli odbudowę budynku pomimo niezłożenia do akt sprawy dziennika budowy.

- naruszenie art. 98§1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 100 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie zasady stosunkowego rozdzielenia kosztów i brak zasądzenia kosztów zastępstwa procesowego pomimo wygrania przez pozwanego procesu w znacznej części.

W konkluzji pozwany wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz E. P. i M. S. kwot po 201.398,30 zł. z ustawowymi odsetkami od 25 lipca 2005r. do dnia zapłaty, nakazanie pobrania od pozwanego kwoty 13.663,80 zł. tytułem opłaty sądowej i niepobieranie od pozwanego opłaty z tytułu wydatków na opinie, zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kwoty 5.760 zł. tytułem kosztów zastępstwa procesowego, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji.

Powodowie zaskarżyli wyrok w części oddalającej powództwo ponad kwoty 310.932,42 zł. na rzecz każdego z nich oraz w części nakazującej pobranie od powodów na rzecz Skarbu Państwa kwot po 3.562,74 zł. tytułem wydatków na opinie biegłych.

Wyrokowi zarzucili:

- sprzeczność istotnych ustaleń z treścią zebranego materiału dowodowego polegającą na niezasadnym przyjęciu, że powodowie mając wiedzę o planowanej zmianie stawki podatku VAT z dniem 01 maja 2004r. mogli okoliczność tę uwzględnić przy zawieraniu umowy ubezpieczenia, w sytuacji gdy umowa ubezpieczenia budynków obejmowała okres od 01 stycznia 2003r. do 31 grudnia 2003r., w którym obowiązywały obniżone stawki podatku VAT na materiały budowlane i wyposażenie kurnika,

- naruszenie art. 233§ 1 k.p.c. przez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów i przyjęcie, że zawodowy charakter działalności prowadzonej przez powodów przemawia przeciwko możliwości skorzystania przez nich z art. 357¹ k.c. oraz przyjęcie, że wiedza o planowanym przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej i wiążącą się z tym zmianą stawek podatku VAT stwarzała powodom możliwość wynegocjowania z pozwanym korzystniejszych warunków umowy ubezpieczenia, a także pominięcie zwłoki pozwanego w wypłacie pozostałej części należnego powodom odszkodowania, co skutkowało znacznym zwiększeniem kosztów odbudowy spalonego obiektu wskutek wzrostu stawek podatku VAT. Wadliwe przyjęcie, że pkt 1 umowy ubezpieczenia z dnia 01 stycznia 2003r. nie obejmował pomieszczenia użytkowego tzw. budynku socjalnego,

- naruszenie art. 102 k.p.c. polegające na obciążeniu powodów wydatkami na opinie biegłych w wysokości po 3.562,74 zł.

W konkluzji powodowie wnieśli o zmianę wyroku w zaskarżonej części i zasądzenie na rzecz powodów kwot po 998.864,62 zł. z ustawowymi odsetkami od 25 lipca 2005r. do dnia zapłaty oraz nieobciążanie powodów wydatkami na opinie biegłych w kwocie po 3.562,74 zł.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 6 maja 2010r. sygn. akt IA Ca 1036/09 oddalił obie apelacje oraz zniósł wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania za drugą instancję.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd I instancji i przyjął je za własne, z wyjątkiem ustalenia dotyczącego powierzchni spalonego obiektu, uznając za chybione zarzuty pozwanego, że powierzchnia użytkowa budynku inwentarskiego wynosiła 1.690 m² oraz, że fundamenty i posadzka budynku uległy zniszczeniu jedynie w 50%. Sąd ten wskazał, że według protokołu likwidacji szkody ogniowej sporządzonego przez pracownika pozwanego wymiary zewnętrzne kurnika wynoszą (130 x 13,9). W części południowej budynku zlokalizowana była część socjalno-techniczna o powierzchni 28,35 m² a w części zachodniej magazyn pasz o powierzchni 332,4 m². Część socjalna była połączona z budynkiem kurnika i znajdowała się w niej sterownia kurnika. A zatem budynek socjalny stanowi część budynku kurnika, ponieważ jest z nim związany zarówno fizycznie jak i funkcjonalnie i jest objęty ubezpieczeniem od ognia w ramach umowy zawartej 01 stycznia 2003r., jako integralna część ubezpieczonego

budynku. Rzeczywiste wymiary obiektu wskazane zostały w opinii (...) na k.62., według której powierzchnia zabudowy wynosi 1865,79 m².

Natomiast z opinii Politechniki (...) wynika, że betonowa posadzka i ława fundamentowa powinny być w całości rozebrane. Biegli dokonali badań wytrzymałości pozostałych po pożarze elementów konstrukcyjnych budynku metodą sklerometryczną i stwierdzili, że ława fundamentowa i inne elementy nie spełniają wymaganego minimum wytrzymałości wynoszącego 10 MPa. Ich wytrzymałość waha się w granicach 6-7 MPa i dlatego nie nadają się do wykorzystania. Biegły J. P. nie wykonał tego rodzaju specjalistycznych badań, dlatego jego opinia odnosząca się do możliwości wykorzystania pozostałości obiektu po odpowiedniej ich obróbce, nie jest przydatna dla czynienia ustaleń faktycznych co do zakresu zniszczeń.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu I Instancji, z którego wynika, że zabezpieczenie przed wpływem czynników atmosferycznych nie było możliwe, gdyż pożar gaszony był przy temperaturze minus 20 stopni Celsjusza i żeby zabezpieczenie miało sens należało najpierw pozostałości te osuszyć, zatem brak jest podstaw do przyjęcia, że powodowie przyczynili się do szkody.

Sąd Apelacyjny uznał, że pozwany zobowiązany jest do wypłacenia odszkodowania w wysokości sumy ubezpieczenia objętej umową stosownie do § 22 ust.1 pkt.2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 3.04.1997r. w sprawie ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych (Dz. U. Nr 36 poz.220), bowiem powodowie wykazali, że podjęli czynności zmierzające do odbudowy. A mianowicie powodowie pismami z dnia 20 kwietnia 2004r. zadeklarowali odbudowę spalonego obiektu, w dniu 30 września 2005r. uzyskali decyzję zatwierdzającą projekt budowlany i udzielającą pozwolenia na odbudowę budynku, złożyli kopię fragmentu dziennika budowy wydanego 24 października 2005r. z wpisem kierownika budowy i stwierdzeniem, iż rozpoczęto rozbiórkę spalonego budynku. Następnie w dniu 29 października 2004r. sporządzony został kosztorys budowlany, który został przedłożony pozwanemu 20 grudnia 2004r. W miarę posiadanych środków powodowie rozpoczęli kupno materiałów budowlanych.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nieuprawnione jest twierdzenie, że powodowie nie mają zamiaru odbudowy spalonego obiektu. Z całą pewnością w terminie 12 miesięcy od wystąpienia szkody złożyli kosztorys wystawiony przez osobę, która podjęła się pełnienia obowiązków kierownika budowy i która posiada stosowne uprawnienia budowlane w specjalności konstrukcyjno-budowlanej oraz uzyskali stosowne zezwolenia. Ponadto paragraf 22 powołanego wyżej rozporządzenia Ministra Finansów nie określa terminu na rozpoczęcie i dokonanie odbudowy. Termin 12 miesięcy jest terminem na złożenie kosztorysu odzwierciedlającego koszt odbudowy. Prace rozbiórkowe i likwidacja szkód powstałych w wyniku pożaru, sporządzenie szeregu opinii i ekspertyz technicznych, zakup części materiałów, pochłonęły wypłacone przez pozwanego środki i dlatego prace budowlane nie zostały rozpoczęte. Nie oznacza to jednak, że powodowie nie dokonają odbudowy obiektu i że wysokość szkody powinna być obliczona na podstawie cenników stosowanych przez zakład ubezpieczeń.

Za chybiony uznał Sąd Apelacyjny zarzut naruszenia art. 232 k.p.c. wskazując, że dopuszczenie dowodu z opinii biegłego celem oszacowania kosztów odbudowy uzasadnione było okolicznościami sprawy. We wcześniejszej fazie postępowania przeprowadzane były dowody na okoliczność zakresu szkody, dopiero po wyjaśnieniu tej kwestii możliwe było szacowanie kosztów odbudowy. Dowód z opinii biegłego nie był zatem powołany dla zwłoki i był konieczny dla rozstrzygnięcia sporu.

Podobnie chybiony był zarzut naruszenia art. 98§ 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 100 k.p.c. Nieuzasadnione byłoby obciążenie wydatkami na opinie biegłych jedynie strony powodowej. Opinie biegłych z uwagi na stanowisko pozwanego były niezbędne dla wyjaśnienia sprawy i co istotne wykazały bezzasadność stanowiska pozwanego, gdy idzie o zakres szkody. Stosownie do wyniku sporu w proporcji 31% Sąd Okręgowy obciążył pozwanego opłatą od pozwu. W ocenie Sądu Apelacyjnego zniesienie kosztów zastępstwa procesowego w sprawie niniejszej nie narusza art. 100 k.p.c. Określenie sumy należnej powodom wymagało przeprowadzenia szeregu dowodów i rozważenia możliwości zastosowania art. 357¹ k.c. Co do zasady powodowie wykazali, że ponieśli szkodę całkowitą, natomiast przegrali

proces gdy idzie o zastosowanie art. 357¹ k.c. Takie rozstrzygnięcie uzasadnia wzajemne zniesienie kosztów zastępstwa procesowego.

Oceniając apelację powodów Sąd Apelacyjny podzielił wyrażone przez nich stanowisko, że przy zawieraniu umowy ubezpieczenia nie mogli uwzględnić planowanej od 01 maja 2004r. zmiany stawki podatku VAT, gdyż umowa ubezpieczenia zawarta była na okres do 31 grudnia 2003r. oraz, że nie mieli realnej możliwości wynegocjowania z pozwanym korzystniejszych warunków umowy ubezpieczenia i że zawodowy charakter działalności powodów nie stanowi przeszkody do zastosowania art. 357¹ k.c.

Zasadnicze zmiany stawek podatku VAT mogą być traktowane jako nadzwyczajna zmiana stosunków. W sprawie niniejszej zmiana taka nastąpiła po powstaniu wymagalności świadczenia pozwanego. Zdarzenie ubezpieczeniowe miało miejsce 29 grudnia 2003r., a część odszkodowania w kwocie 200.000 zł. została wypłacona w dniu 15 marca 2004r. a więc przed zmianą stawki podatku VAT. Powodowie deklarację odbudowy obiektu złożyli dopiero 20 kwietnia 2004r., a kosztorys odbudowy przedłożyli pozwanemu 20 grudnia 2004r. pomimo, iż mieli świadomość, że zmiana stawek VAT nastąpi od 1 maja 2004r., a zatem musieli godzić się z tym, że odszkodowanie zostanie im wypłacone po zmianie stawki VAT. Taka opieszałość powodów nie może obciążać pozwanego. Należy mieć na uwadze, że już 16 czerwca 2004r. pozwany wypłacił powodom dalszą kwotę 260.000 zł. a 16 lipca 2004r. kwotę 57.744 zł. W tej sytuacji zasady współżycia społecznego przemawiają przeciwko zastosowaniu art. 357¹ k.c., zwłaszcza że świadczenie wzajemne zostało przez powodów spełnione przy zawarciu umowy i odpowiada sumie ubezpieczenia stanowiącej, zgodnie z umową, górną granicę odpowiedzialności ubezpieczyciela, nie ma zatem mowy o rażącej dysproporcji świadczeń obu stron. Ponadto powodowie nie wykazali czy i w jaki sposób zmiana stawki podatku VAT wpłynęła na wysokość kosztów odbudowy.

Brak jest również podstaw do nieobciążania powodów wydatkami na opinie biegłych w wysokości po 3.562,74 zł. z uwagi na ich trudną sytuację majątkową, albowiem zasądzone na ich rzecz świadczenie wraz z odsetkami ustawowymi licznymi od 25 lipca 2005r. stanowi pokaźną sumę.

W wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej powodów od powyższego rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 21 września 2011r. w sprawie I CSK 727/10 uchylił zaskarżony wyrok w zakresie oddalającym apelację powodów (punkt 1) i orzekającym o kosztach procesu za drugą instancję (punkt 2) i w tej części przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu powyższego rozstrzygnięcia Sąd Najwyższy wskazał, że ingerencja w treść wiążącego strony stosunku umownego dopuszczalna jest po łącznym spełnieniu przesłanek przewidzianych w art.357¹k.c. Przez nadzwyczajną zmianę stosunków rozumieć należy stan rzeczy, na który składają się okoliczności nieobjęte typowym ryzykiem umownym, mające obiektywny charakter, a zatem niezależne od stron, czego one nie przewidziały przy zawieraniu umowy i nie miały podstaw do przewidzenia. Przy czym do nadzwyczajnej zmiany stosunków o powszechnym charakterze, niezależnym od stron i niemieszczącym się w typowym ryzyku kontraktowym należy także zmiana stanu prawnego w zakresie stawek podatkowych, która może być w konkretnych okolicznościach uznana za przesłankę modyfikacji lub rozwiązania umowy. Wymagane jest wykazanie, że spełnienie umówionego świadczenia w zmienionych warunkach groziłoby stronie rażąca stratą oraz związku przyczynowego pomiędzy taką stratą, a nadzwyczajną zmianą warunków. Sąd Najwyższy za ugruntowany uznał pogląd, zgodnie z którym art. 357¹k.c. nie wyłącza spod swego zakresu stosowania jakiegokolwiek rodzaju umowy, a zatem także umowy ubezpieczenia (tak SN w uchwale z dnia 26.11.1991r. III CZP 122/91, OSP 1992/7-8/170, z dnia 29.12.1994r. III CZP 120/94 OSNC 1995/4/55, postanowienie z dnia 30.01.2008r. III CZP 140/07 niepubl.).

W kontekście powyższego Sąd Najwyższy ocenił, że zmiana wysokości stawki podatku od towarów i usług wprowadzona ustawą z dnia 11 marca 2004r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. Nr 54, poz.535) była zdarzeniem, które ocenić należało jako nadzwyczajną zmianę stosunków. Mogła ona mieć wpływ na sytuację stron zawartej

umowy ubezpieczenia, która nie została wykonana w całości do czasu jej wejścia w życie – 1 maja 2004r. Ta zmiana stanu prawnego nie była stronom znana w dacie zawierania umowy, nie było podstaw do przyjęcia, że były one w stanie przewidzieć jej wprowadzenie. Sąd Najwyższy uznał za nieuzasadnione przyjęcie, że działania powodów zmierzające do wypłaty świadczenia były opieszale, albowiem nie uwzględnia ono treści wiążących stron ogólnych warunków obowiązkowego ubezpieczenia, które przewidywały zasady ustalania szkody - §22, w tym również 12 miesięcznego terminu do złożenia kosztorysu odzwierciedlającego koszty związane z odbudową lub remontem uszkodzonych budynków. Niesłuszny był również zarzut przyczynienia się powodów do powiększenia rozmiaru szkody i dopuszczalność wykorzystania w celu odbudowy pozostałości zniszczonych budynków, co było przyczyną opracowywania ekspertyz na zlecenia stron oraz prowadzenia obszernego postępowania dowodowego. W celu przystąpienia do odbudowy powodowie musieli uzyskać przekonujące stwierdzenie, że pozostałości nie mogą być wykorzystane, pozyskać wymagane decyzje administracyjne, zlecić wykonanie robót rozbiórkowych i opracowanie kosztorysu. W ramach oceny wymaganej staranności powodów nie można było poprzestać na zestawieniu jedynie dat pisma z informacją o podjęciu działań w celu odbudowy i złożenia kosztorysu, bez określenia i oceny ich działań oraz niezbędnej czasochłonności w powiązaniu z zakresem spornych pomiędzy stronami kwestii, jak też oceną staranności dłużnika przy wykonywaniu zobowiązania.

Sąd Najwyższy nie podzielił stanowiska Sądu Apelacyjnego, według którego zasady współżycia społecznego sprzeciwiają się zastosowaniu art. 357¹ k.c. Wskazał, że doszło do nadzwyczajnej zmiany stosunków, których strony nie były w stanie przewidzieć w dacie zawierania umowy ubezpieczenia. Zmiana wysokości podatku od towarów i usług wpływa na rozmiar wydatków, jakie powodowie musieliby ponieść w celu odbudowy zniszczonych zabudowań. Zgodnie z treścią art. 357¹ k.c. ustalenia wymagało, czy spełnienie przez pozwanego uzgodnionego zobowiązania groziłoby stronie powodowej rażącą stratą oraz czy taka strata jest następstwem wskazanej nadzwyczajnej zmiany stosunków. Dopiero określenie konsekwencji zaistnienia tego zdarzenia zezwala na rozważenie interesów stron w zgodzie z zasadami współżycia społecznego. Jak wskazał Sąd Najwyższy do czasu wejścia w życie zmian podatkowych pozwany spełnił jedynie część zobowiązania w wysokości 200.000 zł. W tym zakresie przyjąć należy, że zobowiązanie zostało spełnione, zgodnie z wolą powodów na rzecz Banku, który udzielił im kredytu. Określenie rozmiaru świadczenia należnego powodom powinno być dokonane przy przyjęciu stosunku, w jakim pozostaje suma ubezpieczenia do zapłaconej jej części, a zatem stwierdzenie, czy spełnienie świadczenia zgodnie z umową byłoby połączone z rażącą stratą powodów, powinno być odnoszone do tej części świadczenia, która nie została spełniona do czasu wejścia w życie zmiany stawek podatku. Pozostałe wpłaty pomniejszać powinny świadczenie po oznaczeniu jego wysokości, stosownie do warunków z art. 357¹ k.c. Rozważanie interesów stron zgodnie z zasadami współżycia społecznego należało prowadzić na bazie rozmiaru świadczenia pozwanego, uwzględniającego skutki podwyższenia podatku, celu zawarcia umowy obowiązkowego ubezpieczenia, którym było uzyskanie sumy ubezpieczenia ustalonej w oparciu o reguły z § 12 i § 13 o.w.u., odnoszące się do wartości budynków, pomniejszonej o stopień ich zużycia oraz wartości składki, niepodlegającej zmianie, określonej także w odniesieniu do sumy ubezpieczenia.

Sąd Najwyższy wskazał, że skutki zmiany wysokości podatku obciążają obie strony, z tym że w znacznie większej mierze powodów, którzy uzyskują składnik majątkowy wyższej wartości, a nadto nie będą obciążeni wyższą składką. Dążenie do przerzucenia na pozwanego wszystkich konsekwencji zmiany przewidzianej art. 357¹ k.c. nie jest zgodne z zasadami współżycia społecznego.

Ponadto zdaniem Sądu Najwyższego nie ma podstaw do przyjęcia, że w rozpoznawanej sprawie należało się kierować zasadami przewidzianymi w ustawie z dnia 29 sierpnia 2005 r. o zwrocie osobom fizycznym niektórych wydatków związanych z budownictwem mieszkaniowym (Dz. U. Nr 177, poz. 1468), albowiem stanowi ona szczególny akt prawny, przewidujący refundację z funduszy Skarbu Państwa w objętych nią wypadkach i nie może być przenoszona na relacje pomiędzy stronami stosunku zobowiązaniowego, przewidzianego art. 357¹ k.c. Nie mniej jednak stanowi ona istotne wsparcie twierdzenia, że podwyższenie podatku znacznie wpływało na wydatki związane z odbudową zniszczonych budynków.

Przy ponownym rozpoznaniu apelacji powodów Sąd Apelacyjny zważył co następuje. Apelacja powodów zasługuje na częściowe uwzględnienie.

Sąd Najwyższy przesądził w niniejszej sprawie, że zmiana stawek podatku VAT na materiały budowlane, jaka nastąpiła z dniem 1 maja 2004r. stanowi nadzwyczajną zmianę stosunków, których strony nie były w stanie przewidzieć w chwili zawierania umowy ubezpieczenia. Przesądzone zostały także okoliczności niemożności wynegocjowania z pozwanym korzystniejszych warunków umowy ubezpieczenia oraz fakt, że zawodowy charakter działalności powodów nie stanowi przeszkody do zastosowania art.357¹ k.c.

Przyjęcie, że doszło do nadzwyczajnej zmiany stosunków, powoduje konieczność rozważenia jej wpływu na sytuację prawną stron. W tych okolicznościach przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny przeprowadził dowód z opinii biegłego z zakresu budownictwa i wyceny nieruchomości celem ustalenia kwoty, o jaką wzrósł koszt odbudowy kurnika fermowego powodów w związku ze zmianą stawki podatku VAT na materiały budowlane i wyposażenie hali, jaka nastąpiła z dniem 1 maja 2004r. w stosunku do kwoty, jaka byłaby potrzebna na odbudowanie obiektu przy zastosowaniu stawek VAT na materiały budowlane i wyposażenie hali kurnika obowiązujących przed tą zmianą.

Biegły sądowy J. P. wskazał, że koszt odbudowy obiektu kurnika w cenach z czerwca 2004r. bez podatku VAT wynosi 1 443 000 zł., zaś z uwzględnieniem 7% stawki podatku VAT – 1 489 000 zł., natomiast przy uwzględnieniu 22% stawki podatku VAT stanowi kwotę 1 588 000 zł. A zatem wzrost kosztów budowy kurnika w związku ze wzrostem stawki podatku VAT na materiały budowlane z 7% na 22% stanowi kwotę 99 000 zł, zaś w związku ze wzrostem stawki podatku VAT z 0% na 22% stanowi kwotę 145 000 zł. Z powyższego wynika, że zmiana wysokości podatku od towarów i usług wpłynęła na rozmiar wydatków, jakie powodowie muszą ponieść w celu odbudowy kurnika.

Zgodnie z treścią art.357¹ k.c. należało kolejno ustalić, czy spełnienie przez pozwanego świadczenia zgodnie z zawartą umową ubezpieczenia, groziłoby powodom rażącą stratą oraz czy strata ta jest następstwem wskazanej nadzwyczajnej zmiany stosunków. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 21 września 2011 I CSK 727/10 wskazał kryteria jakimi należy kierować się przy określeniu rozmiaru świadczenia należnego powodom. A mianowicie należy uwzględnić stosunek, w jakim pozostaje suma ubezpieczenia do zapłaconej jej części do czasu wejścia w życie zmian podatkowych. Ocena czy spełnienie świadczenia zgodnie z umową byłoby połączone z rażącą stratą powodów, powinno być odnoszone do tej części świadczenia, która nie została spełniona do czasu wejścia w życie zmiany stawek podatku VAT. Nie ulega wątpliwości, że ustalona w umowie łączącej strony suma ubezpieczenia stanowiła kwotę 1 161 900 zł. oraz, że do dnia 1 maja 2004r., czyli do zmiany stawki podatku VAT, pozwany wypłacił jedynie część odszkodowania w wysokości 200 000 zł. A zatem zgodnie z umową pozwany był zobowiązany do dalszej wypłaty kwoty 961 900 zł, którą to uiszczał częściowo w różnych datach – wypłacając ostatecznie łącznie z w/w kwotą - 540 035 zł (260 000 zł w dniu 16.06.2004r., 57 744 zł w dniu 16.07.2004r. oraz 22 291 zł. w dniu 24.09.2004r.). Łącznie wypłacona przez pozwanego kwota nie wyczerpywała sumy ubezpieczenia. A zatem wypłacając powodom odszkodowanie przed zmianą stawki podatku VAT pozwany spełnił świadczenie jedynie w 17,21% ($200\ 000 \div 1\ 161\ 900$), zaś dalsza część należnego odszkodowania stanowiła 82,79% ($961\ 900 \div 1\ 161\ 900$). Powyższe wyraźnie wskazuje, że spełnienie świadczenia zgodnie z postanowieniami umowy, a więc bez uwzględnienia okoliczności zmiany stawki podatku VAT, groziłoby powodom rażącą stratą. Nie ulega wątpliwości, że strata ta jest wynikiem wskazanej wyżej nadzwyczajnej zmiany stosunków.

Wobec powyższego należało dokonać waloryzacji świadczenia należnego powodom. Waloryzację tę przeprowadzono w ten sposób, że za punkt wyjścia wzięto sumę ubezpieczenia, jaka została określona przez strony w umowie, a nie jak przedstawił to biegły, a w ślad za nim strony - w odniesieniu do wyliczonego kosztu odbudowy obiektu według cen obowiązujących w czerwcu 2004r. bez uwzględnienia podatku VAT. Taki punkt odniesienia wyraźnie wynika z uzasadnienia w/w wyroku Sądu Najwyższego oraz jest zgodny z regułami waloryzacji wskazanymi w artykule 357¹ k.c. Modyfikacja stosunku prawnego stron winna bowiem odnosić się do pierwotnie określonego przez nich w umowie świadczenia, a także celu umowy, którym było uzyskanie sumy ubezpieczenia ustalonej w oparciu o §12 i 13 owu. Nie ulega wątpliwości, że wskazane w uzasadnieniu Sądu Najwyższego proporcje według których należy określić rozmiar

świadczenia stron dotyczą ustalenia, czy w zaistniałych okolicznościach doszło do rażącej straty powodów wobec spełnienia tylko części świadczenia przez pozwanego przed zmianą stawki podatku VAT. Gdyby przyjąć również taką samą metodę do waloryzacji świadczenia stron to uzyskano by wynik ujemny. Przyjęcie waloryzacji proponowanej przez strony, a więc dotyczącej tylko kwot, o jakie uległby zwiększeniu koszt odbudowy kurnika (według pozwanego samej kwoty 99 000 zł, a według powoda kwoty 145 000 zł) z zastosowaniem procentowych proporcji spełnienia świadczenia przed i po dacie 1 maja 2004r. i po odjęciu dokonanych przez pozwanego wypłat, ale bez odniesienia ich do sumy ubezpieczenia prowadziłyby do błędnych wyników nie zgodnych z regułami waloryzacji, o których mowa wyżej. Sposób prezentowanej przez strony waloryzacji prowadzi do niższych kwot aniżeli wynikają z pierwotnej sumy ubezpieczenia, co stoi w sprzeczności z regułami waloryzacji określonymi w art.357¹k.c.

A zatem waloryzując świadczenie należne powodom należy ustalić o ile uległaby zwiększeniu suma ubezpieczenia w sytuacji, gdyby strony przewidziały zmianę stawki podatku VAT w chwili zawarcia umowy. Ustalona w umowie suma ubezpieczenia to kwota 1 161 900 zł., która uległaby zwiększeniu o kwotę 99 000zł (1 588 000 zł – 1 443 000 zł), bowiem o taką właśnie kwotę zwiększyłyby się koszty odbudowy kurnika powodów wobec wzrostu podatku VAT z 7% na 22%. Sąd Apelacyjny wziął pod uwagę zmianę stawki podatku VAT z 7% na 22%, pomimo tego, że przed dniem 1 maja 2004r. nie wszystkie materiały były obciążone podatkiem VAT w tej wysokości (VAT wynosił również na niektóre materiały 0%) albowiem jak wynika z wyjaśnień biegłego na k.1070 i k.1087-1088 nie ma możliwości wyodrębnienia poszczególnych asortymentów materiałów budowlanych użytych w elementach robót odbudowy kurnika. Powyższe wynikało z braku dokumentacji robót i niemożności sporządzenia inwentaryzacji oraz przyjętej w związku z tym metody wyceny - metoda elementów scalonych, która nie pozwala na dokładną ocenę ilości poszczególnych składników materiałowych użytych w inwestycji. Biegły wskazał także, że metoda ta nie pozwala na określenie proporcji stawek podatku VAT obowiązujących przed 1 maja 2004r. na użyte do odbudowy kurnika materiały budowlane. Przyjęta metoda wyceny nie była przez powodów kwestionowana w toku postępowania przed Sądem I Instancji, jak również nie była podnoszona w ramach zarzutów apelacji. Wobec powyższego podnoszenie na tym etapie postępowania argumentów kwestionujących przyjętą metodę wyceny, jak również złożenie w tym zakresie nowych wniosków dowodowych uznać należało za spóźnione w trybie art.381 k.p.c. Pomimo długotrwałego postępowania powodowie złożyli do akt jedynie kosztorys prac odbudowy kurnika k.282, który stanowił podstawę wyceny dokonanej przez biegłego J. P. jeszcze na etapie postępowania przed Sądem I Instancji. Wówczas, jak wskazano wyżej, przyjęta metodologia nie była negowana przez strony.

Dokonując waloryzacji Sąd Apelacyjny przyjął najtańszą metodę odbudowy kurnika systemem gospodarczym, co znajduje także odzwierciedlenie w stanowiskach stron oraz w materiale dowodowym, z którego nie wynika, aby powodowie zlecali odbudowę profesjonalnej firmie budowlanej.

Dokonując waloryzacji świadczenia należnego stronom; rozważając interesy stron wskazać należy, że zgodnie z zasadami współzycia społecznego skutki zmiany wysokości podatku obciążają obie strony. Z tym, że biorąc pod uwagę okoliczność niemożności określenia proporcji stawek podatku VAT obowiązujących przed zmianą w dniu 1 maja 2004r. na materiały budowlane zużyte do odbudowy kurnika powodów (tj. w jakim stosunku użyto by materiałów pierwotnie obciążonych stawką 0%, a w jakim materiałów obciążonych stawką 7%) oraz okoliczność, że powodowie nie będą obciążeni wyższą składką, Sąd Apelacyjny rozważając interesy stron uznał, że skutki zmiany podatku VAT winny obciążyć strony w równym stopniu tj. po 50%. A zatem kwota, o jaką wzrosłaby ostatecznie pierwotna suma ubezpieczenia biorąc pod uwagę 50% obciążenie obu stron nadzwyczajną zmianą stosunków, stanowi kwotę 49 500 zł.(99 000 x 50%) Kwota ta podlega zsumowaniu z pierwotnie ustaloną przez strony sumą ubezpieczenia (49 500 + 1 161 900) co stanowi kwotę 1 211 400 zł., która to kwota stanowi nową sumę ubezpieczenia, jaką strony ustaliłyby przewidując zmianę stawki podatku VAT. Od tak ustalonej kwoty należy odjąć sumy wypłacone dotychczas dobrowolnie przez pozwanego, czyli kwotę 540 035 (1 211 400 – 540 035) = 671 365 zł : 2(dwoje powodów) = 335 682, 50 zł. Powyższy wynik stanowi kwotę o jaką winna ulec zwiększeniu wypłata na rzecz na każdego z powodów odszkodowania z tytułu zdarzenia objętego umową ubezpieczenia, przy uwzględnieniu reguł określonych w art.357¹k.c.

Z uwagi na okoliczność, że Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo jedynie do wysokości po 310 932,42 zł na rzecz każdego z powodów, zasądzeniu podlegała różnica pomiędzy tymi kwotami (335 682, 50 – 310 932,42), czyli dalsze kwoty po 24 750,08 zł na rzecz każdego z powodów. Wobec powyższego rozstrzygnięto jak w punkcie I wyroku na podstawie art. 386§1 k.p.c. W części przekraczającej powyższe kwoty powództwo podlegało oddaleniu jako niezasadne i stąd rozstrzygnięcie w punkcie III wyroku na podstawie art.385 k.p.c.

Z uwagi na okoliczność, że na rozprawie apelacyjnej w dniu 30 października 2012r. powodowie cofnęli ze skutkiem prawnym powództwo ponad kwoty 72 500 zł na rzecz każdego z powodów, czyli łącznie ponad 145 000 zł postępowanie co do kwoty 1 230 864, 40 zł podlegało umorzeniu na podstawie art.355§1 k.p.c. w zw. z art.391§1 k.p.c., a wyrok Sądu Okręgowego w tej części podlegał uchyleniu na podstawie art.386§3 k.p.c. – punkt II wyroku (Powyższe rozstrzygnięcie wynika z zestawienia kwot pierwotnie dochodzonych przez powodów 1 997 729,24 zł tj. po 998 864,62 zł, zasądzonych prawomocnie przez Sąd Okręgowy po 310 932, 42 – łącznie 62 1864,84 oraz z zakresu zaskarżenia apelacją – 1 375 865 odjąć 145 000 = 1 230 864,40).

Pomimo, że ostatecznie powodowie wygrali sprawę w 33%, (a nie jak uznał Sąd Okręgowy w 31%) to pozostaje niezmienione w ostatecznym rozrachunku rozlicznie kosztów dokonane przez Sąd Okręgowy w punkcie trzecim zaskarżonego wyroku. Sąd bowiem obciążył w mniejszym zakresie kosztami opinii biegłych powodów aniżeli wynika to z procentowego wygrania przez nich sprawy (koszty biegłych ogółem 27 266,25 zł x 67% = 18 268,38 odjąć zapłacone przez powodów w toku sprawy 9028 = 9240, czyli po 4620,15zł powodowie powinni pokryć wydatki na opinie biegłych). Z uwagi na treść art. 384 k.p.c. i wobec prawomocnego oddalenia apelacji pozwanego brak jest podstaw do zmiany rozstrzygnięcia w tym zakresie. Jednocześnie nie ma podstaw do nieobciążania powodów wydatkami na opinie biegłych, albowiem zasądzone na ich rzecz świadczenie wraz z ustawowymi odsetkami jest znaczącą kwotą.

Orzeczenie o kosztach zapadło na podstawie art. 100 k.p.c., biorąc pod uwagę specyfikę tej sprawy, okoliczność, że powodowie wygrali sprawę co do zasady, bowiem ich staraniem uznano ostatecznie, że ma w tej sprawie zastosowanie przepis art.357¹ k.c. Jednocześnie z uwagi na trudność z ustaleniem sposobu waloryzacji i wobec ostatecznie przyjętej koncepcji Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że koszty postępowania apelacyjnego i kasacyjnego winny być wzajemnie zniesione.